

רש"י
אין לו דמים – אין זו רכיחה, הכי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה אם בא להנגיך, השכם להנגו, וזה להנגיך בא שהרי יודע הוא, שאין אדם מעמיד עלמו ורואה שנוטלין ממנו דפניו ושותק, לפיכך על מנת כן בא, שאם יעמוד בעל הממונ כנגלו ירחגנו:

פרשת משפטים - החלק החמישי של השו"ע...

היחס לעבד עברי

1. שמות פרק כא פסוק ב

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי עִשֵׂי שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצֵא לְחֻפְשֵׁי זָמָן: רש"י

כי תקנה – מיד בית דין שמכרוהו בנגננתו כמו שנאמר (שמות כב ז) אם אין לו ונמכר בנגננתו. או אינו אלא במוכר עלמו מפני דוחקו, אבל מכרוהו בית דין לא ילא בשק, כשהוא אומר (ויקרא כה לט) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך, הכי מוכר עלמו מפני דוחקו אמור, ומה אני מקיים כי תקנה, בנמכר בבית דין:

2. דברים פרק טו, יב-טז

(טז) וְהָיָה כִּי יֹאמֶר אֲלֶיךָ לֹא אֶעֱבֹד מֵעַמְּךָ כִּי אֶהְיֶה וְאֵת בֵּיתְךָ כִּי טוֹב לִי עֲבֹדָה:

3. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כב עמוד א

ת"ר: כי טוב לו עמך – עמך במאכל עמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן, מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי, כקונה ארון לעצמו

4. ויקרא פרק כה פסוק לו

אֵל תִּקְחוּ מֵאֵתוֹ עֶשֶׂר וְתִרְבִּית וְיִרְאֶתֶּם מֵאֲלֻלְקֶיךָ וְזוּי אֲזוּיָה עֲמָךְ:

5. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם – מתים, ואם שותה אחד מהן – מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך – הייך קודמים לחיי חבריך

6. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא מציעא דף סב עמוד ב

וחי אחיך עמך הייך קודמין וכו' למלת עמך משמע שיהא הוא טפל לך

7. ומתוק האור שמות ב עמוד תפב

וקשה מדוע לגבי עבד דורשים מהמילה "עמך" שהוא שוה לך, ואלו בפסוק "וחי אחיך עמך" דורשים מן המילה "עמך" שהוא טפל לך?!

נבל ברשות או שלא ברשות התורה ....

8. שמות פרק כא, טו-יז

(טו) וּמִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: (טז) וְגַבֵּי אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוֹמָת: ס (יז) וּמִקְלָל אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ס רמב"ן

(טו) ומכה אביו ואמו מות יומת - כבר למדו חכמים שמיתתו בחנוק, ולכך סמך לו וגונב איש ומכרו, שגם הוא באותה מיתה, והפריש ממנו ומקלל אביו ואמו, מפני שהוא בסקילה ... והחמיר במיתת המקלל יותר ממיתת המכה, מפני שחטא הקללה מצוי יותר, שהכסיל כאשר יכעוס והתקצף וקלל במלכו ובאביו ואמו תמיד כל היום, והעבירה כפי מציאותה תמיד צריכה ייסור גדול. או מפני שיש בקללה חטא גדול יותר שהיא בהזכרת ה'

9. ומתוק האור שם עמוד תקה

באר בעל "אמר דברים": אם אדם מתנהג באופן כה נפשע, שהוא מעז להרים יד על אביו או על אמו, מגיעה לו מיתה, אבל די במיתה קלה כחנק. לעומת זאת, אם אדם אשר מקלל את אביו או את אמו, מזכיר שם שמים בקללתו, ובכך 'ירותם' הוא כביכול, את הקב"ה לעניניו השפלים. על שפלות זו מגיעה לו מיתת סקילה החמורה!!!

10. שמות פרק כב פסוק א

אִם בְּמוֹתְרֹת יִמְצָא הַגֵּב וְהָקֵה וְמָת אִין לֹא דְמִיָּם:

11. גמרא ברכות דף סג עמוד א (גירסת העין יעקב)

אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גנבא אפום מתהרתא רחמנא קרי

12. והגדת שמות עמוד 419

אולי תיקן לעצמו נוסח תפילה, על פי הבקשה הכתובה בסידורים ב"שמע קולנו" ונתקנה על ידי האר"י הקדוש זצ"ל. ואולי, כסגולה, נכתבה עבורו על קלף בכתב אשורי מתויג: "אתה הוא ה' האלקים הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כינים, הטריפני לחם חוקי והצליחני בגנבתי זו שאני עומד לגנוב, כדי שאוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצוותיך, ויקיים בי מקרא שכתוב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, וכתוב השלך על ה' יהבך והוא יכלכך. ומסיים: ויהי נעם ה' אלקינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, ועוד אלו 'מעשה ידינו' ... נשמע מופקע, הלא כן? אבל זה האדם יצור מלא סתירות!!

13. שם משמואל דברים פרשת כי תבוא

יש שמיעה חיצונית שאינה נכנסת לעומק הלב אלא בחיצוניותו, וממילא לעומת שבאה כן תלך ... ושכיחים בענין זה הרבה טעויות ודמיונות עד שלפעמים נדמה לאדם שנתפעל והדברים נכנסו לעומק לבו ובאמת עדיין מבחוץ, והנסיון האמתי בזה אם הוא רודף אחר כוונת התורה, ולא לצאת ידי חובת שטחיות הציווי, אלא מבין ומאזין ומקשיב מה התורה דורשת ממנו. וידועים דברי הרמב"ן (בפ' קדושים) שאדם יכול להיות נבל ברשות התורה, והיינו כאשר יסתפק רק בשטחיות הציווי. אבל החודר לתוך כוונת התורה ומכין את לבבו ומקבל עליו לעשות פנימיות הכוונה, זה נקרא שנכנס דלת לפניו מדלת.

מהות הפשרה

14. שמות פרק כא פסוק א

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁיִם לְפָנֶיהֶם: בעל הטורים

המשפטים. נוטריקון הדיין מצווה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט

15. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ו עמוד ב

רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אסור לבצוע, וכל הבוצע – הרי זה הומא, וכל המברך את הבוצע – הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר בצע ברך נאץ ה', אלא: יקוב הדין את ההר ... רבי יהושע בן קרחה אומר: מצוה לבצוע, שנאמר: אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. והלא במקום שיש משפט – אין שלום, ובמקום שיש שלום – אין משפט. אלא איזהו משפט שיש בו שלום – הוי אומר: זה ביצוע

16. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כב הלכה ד

מצוה לומר לבעלי דינים בתחילה בדין אתם רוצים או בפשרה, אם רצו בפשרה עושין ביניהן פשרה, וכל בית דין שעושין פשרה תמיד הרי זה משובח ועליו נאמר משפט שלום שפטו בשעריכם אי זהו משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה ביצוע ... במה דברים אמורים קודם גמר דין אף על פי ששמע דבריהם וידע להיכן הדין נוטה מצוה לבצוע אבל אחרי שגמר הדין ואמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהן אלא יקוב הדין את ההר.

17. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. – אלא דיני דמגיותא לדייני? – אלא אימא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עברו לפניו משורת הדין.

כי יִגָּב איש עוֹר אוֹ יָהּ וְקָחוּ אוֹ מִקְרוֹ וְזִמְשָׁה בָּקָר יִשְׁלַם תְּנוֹת
הָעוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תְּנוֹת הַיָּהּ:
 רש"י

(לו) חמשה בקר וגו' – אמר רבן יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של נפשות, שור שהולך כנגליו ולא נתזזה בו הגנב לנושא על כתפו, משלם חמישה, שה נושא על כתפו, משלם ארבעה הואיל ונתזזה בו.

24. דעת תורה שמות עמוד רכח

"משפטי ה' אמת" – משפט הנהו אמת בתכלית, בלי כל ויתור קל, כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו ואעפ"כ "צדקו יחדיו" – משפט וצדקה יחדיו הם, זהו יסוד משפטי ה', שחדורים המה כל כך בצדקה, עד שגם חשבון קל כזה של שה שנושא על כתפו, אינו נאבד מלבוא בדיון המשפט. לא כמשפטי העולם משפטי ה', במשפטי העולם כשופטים גנב בעד מעשה גנבתו לא מסתכלים בשום חשבונות צדדים ... ולכאורה תדמה שזה אצלם מצד עומק המשפט, מצד גודל שנאת העול, אבל כשתבונן תדע כי אלה אמנם הם משפטי בשר ודם, כי לא תמים פעלו... אבל לא כן משפטי ה', כי תואמים הם, המשפט והצדקה יחדיו יהלכו.

מצוות עבד עברי – דוגמא ללפנים משורת הדין

25. יחי ראובן שמות עמוד תעה

אומות העולם כשתופסים גנב שמים אותו בבית הסוהר. הנגנב צועק: 'אוי היכן הגנבה שלי? הלא תפסתם את הגנב, שישלם את מה שגנב ממני!' והשלטונות עונים: "אדוני, מצטערים, אבל אין לו ממה לשלם. ביטוח יש לך? לא? – צר לנו, אך לא נוכל לעזור לך. אבל אל תדאג הגנב יבוא על עונשו, הוא ישב בבית הסוהר!". "מה לי ולבית הסוהר? אני צריך את הרכוש שנגזל ממני!". "אם אין לך ביטוח - לנו אין אפשרות לעזור לך". והוא יושב בבית הסוהר מה הוא עושה שם? ראשית חכמה אין שם, גם לא חובת הלבבות ושערי תשובה. יושבים שם חבורה שלמה של גנבים ופושעים מסוגים שונים ולומדים זה מזה - מבית הסוהר הוא יצא מלומד, עם תואר של גנב. בינתיים, אשתי ובניו של הגנב עומדים וצועקים: "לקחו לנו את המפרנס! החזירו לנו אותו". אומרים להם: "לכו ללשכה הסוציאלית"... ומה אומרת על כך התורה הקדושה? כשתופסים גנב דבר ראשון הנגנב צריך לקבל בחזרה את הגנבה. ואם אין לו? נדאג שיהיה לו! איך יהיה לו? ימכרו אותו לעבד ואת התמורה יתנו לנגנב. כך מקבל הנגנב את המגיע לו. כאן נשאל השאלה – מי יקנה גנב? מי צריך גנב בבית? שה' ישמור. הלא הקונה יצטרך שלושה עבדים רק כדי לשמור עליו, שלא ירוקן לו את הבית .... אומר ר' ישראל סלנטר, שלבית הדין היו משפחות מיוחדות שהן היו ממחיות בחינוך וידעו את המלאכה. למשפחות הללו מכרו את העבד. לא סתם עבד רק בשביל לעבוד. הקונים היו גוועלדיגע מחנכים וגעוואלדיגע מומחים להוציא את הגנב משפלותו. בביתם הוא נהיה "אויס גנב". הראו לו מהו אדם, מהו צלם אלוקים. למדוהו כי בניס אתם לה' אלוקים". כשהעבד רואה שמתרחקים אליו כל כך יפה, שמוציאים אותו מהשפלות – גנב הוא כבר לא יהיה יותר.

26. שערי ישר הקדמה

אם בהשקפה ראשונה רגשי אהבת עצמו ורגשי אהבת זולתו, הם כצרות זו לזו, אבל עלינו להשתדל להעמיק בזה למצוא הסגולה המאחדת אותם אחרי כי שניהם דורש ה' מאתנו, וסגולה זו היא שיתברר ויתאמת אצל האדם איכותו של ה"אני" שלו ... ולדעתי מרומז ענין זה במאמרו של הלל ע"ה שהיה אומר אם אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני, היינו שראוי לכל אדם להתאמץ לדאוג תמיד בעד עצמו, אבל עם זה יתאמץ להבין שאני לעצמי מה אני, שאם יצמצם את ה"אני" שלו בחוג צר כפי מראית עין, אז "אני" זה מה הוא, הכל הוא וכאין נחשב, אבל אם תהיה הרגשות מאומתת, שכללות הבריאה הוא האדם הגדול והוא ג"כ כאבר קטן בחוג הגדול הזה, אז רם ונשא גם ערכו הוא, שבמכונה גדולה גם מסמך היותר קטן אם רק משמש כלום להמכונה, הוא דבר חשוב מאד, שהכלל בנוי מפרטים ואין בכלל אלא מה שבפרט.

18. חידושי אגדות למהר"ל בבא מציעא דף ל עמוד ב

לא חרבה ירושלים. פי', לא חרבה אף על גב שהיה להם חטאים אחרים היה הקדוש ברוך הוא משלם להם בעניין אחר ולא היה החרבן, [אבל] כאשר העמידו דבריהם על ד"ת ולא רצו רק הכל בדיון לא היה הש"י עושה להם לפנים משורת הדין, והדין הוא חורבן, ולפי שהיו נמשכים בכל מעשיהם אחר הדין ודנו בה דין תורה נעשה ירושלים חרב.

פשרה = ועשיתם הישר והטוב

19. דברים פרק ו פסוק יח

(יז) שִׁמּוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת מִצְוֹת ה' אֲלֵכֶיכם וְעֲרַתִּי וְזָקִי וְאִשְׁרֵי עֲוֹן: (יח) וְעִשִׂיתֶם הַיָּשֵׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה' לְמַעַן יִיטֵב לְךָ וּבְאֵת יִרְשִׁיתֶם אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם: רש"י

(יח) הגזר והטוב – זו פשטה, לפני משורת הדין:

20. שיג ושיח חלק ב עמוד 280

הקושי עולה מאליו, פסוק יז קורא לשמור את המצוות, העדות והחוקים. הללו, לכאורה כוללים את כל מה שיש לתורה לומר על התנהגות ומוסר. מדוע אפוא ממשיך פסוק יח וקורא לעשות את "הישר והטוב"? האם ישנם ישר וטוב שאינם כלולים במצוות?

20. רמב"ן דברים פרק ו פסוק יח

ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אורב הטוב והישר: וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור ... וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכיר בדינא דבר מצרא

21. שיג ושיח חלק ב שם

רש"י מסביר שהישר והטוב בפסוק שלנו הם "פשרה, לפנים משורת הדין". ההלכה מעמידה כביכול סף מינימום מחייב, אך המוסר שואף לאמות מידה גבוהות יותר. ... הרמב"ן מרחיק לכת מרש"י ... חוקים הם כללים אוניברסליים, עקרונות החלים בכל המקומות ובכל הזמנים. אסור לרצוח, אסור לשדוד, אסור לגנוב, אסור לשקר. אבל יש בחיי המוסר מאפיינים חשובים שאינם אוניברסליים כלל. הם נוגעים לנסיבות מסוימות ולצורת תגובתנו כלפיהן. מהו להיות בעל טוב, או רעיה טובה, הורה טוב, מורה טוב, חבר טוב? מהו להיות מנהיג גדול, מונהג טוב, חבר צוות טוב? מתי נכון לשבח ומתי מתאים לומר "יכולת לעשות טוב יותר"? יש היבטים מוסריים שאי אפשר לצמצם לכדי כללי התנהגות, מפני שמה שחשוב בהם איננו רק מה שאנו עושים, אלא גם האופן שאנו עושים זאת: בענווה, למשל, בעדינות, ברגישות, בהתחשבות. מורה טוב יודע מה לומר לתלמיד חלש שבמאמץ רב הצליח יותר מן המצופה, ומה לומר לתלמיד מחונן המקבל את הציונים בטובים בכיתה אך עדיין אינו מממש את מלוא היכולת הגלומה בו. מעסיק טוב יודע מתי לשבח ומתי לאתגר. כולנו צרכים לדעת מתי להתעקש על הצדק ומתי לנהוג בסלחנות ...

22. לב אליהו דברים

זוהי מדרגה נפלאה בעבודת השי"ת, ומכוון בפסוקים שבפרשה זו. דפסוק יח כתוב: "שמור תשמרון את מצות ד' אלוקים וגו' - והיינו לכל המון העם, ואכן נאמר בלשון רבים. אבל בפסוק הזה, שלאחריו שהוא לבעלי דרגא גדולה - ליחידים נאמר" "ועשיתם הישר והטוב וגו' ... יש כאן מצוה מיוחדת לאדם שישתדל לעשות דברים שמוצאים חן כביכול בעיני ד', אע"פ שאין ציווי וחיוב על האדם לעשותם, כיון שזה ישר וטוב בעיני ד', והיינו לפני משורת הדין! ומובן שכל זה שייך בכל המצוות, בין במצוות שבין אדם לחברו – ובין במצוות שבין אדם למקום

בסקילה. התשובה גוררת אחריה שאלה, מדוע עונשו של המכה בחנק ומקלל עונשו בסקילה, לכאורה מכה אביו זו פעולה חמורה בהרבה ממקלל אביו ואמו? הרמב"ן מתרץ שני תירוצים, אנו נתמקד בתירוץ השני - "מפני שיש בקללה חטא גדול יותר שהיא בהזכרת ה'", כלומר שהמקלל מקלל בשם ה' וכיון שהזכיר את שם ה' וכביכול גייס גם את ה' לקללה עונשו חמור יותר. בספר "אמרי דברים" האיר שהמקלל שמזכיר שם שמים בקללתו רותם כביכול את הקב"ה לענייניו השפלים, ובכך האדם מרגיע את עצמו שהקב"ה מסכים עם מעשה הקללה.

10-12 - מצווה נוספת בפרשתנו בה ניתן לראות שהחוטא רותם אליו את הקב"ה היא מצוות "הבא המחותרת". גנב הבא במחותרת, כלומר גנב שבא בלילה בהיחבא ההורגו אינו חייב מדין רוצח, משום שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו בפניו ושותק, לפיכך על מנת כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו. בגמרא ברכות (גירסת העין יעקב) מובא בשם רב פפא שכאשר הגנב עומד בפתח המחותרת הוא נושא תפילה לריבונו של עולם שיצליח דרכו. הרב גלינסקי מוסיף בדרך הלצה שאולי הגנב אפילו תיקן לעצמו נוסח תפילה מיוחד שה' יצליח דרכו ואע"פ שהדברים נשמעים מופקעים זה האדם - יצור מלא סתירות!!! בהתבוננות ראשונה באמת הדברים נראים מופקעים, אבל כשאנו מתבוננים על החיים אנו עלולים למצוא את עצמנו עושים הרבה פעולות מפוקפקות וכדי להרגיש בנוח עם הקב"ה אנו מגייסים לכך גם את ריבונו של עולם. דוגמא נפוצה היא חוסר ישירות בדיני ממונות בין אדם לחברו ובין האדם למדינתו... כדי להינצל מתשלומים "מיותרים" האדם מצפה את מעשיו באידאולוגיה של לשם שמים. יש מצבים שאנשים מגיעים לדיני תורה ולא מקבלים עליהם את הדין בטענה שהדין אינו דיין מומחה. יש קהילות שלמות בכל המגזרים שמתפרקות בגלל מריבות וסכסוכים פנימיים שנולדו מחמת סיבה זו או אחרת וכל צד טוען שהוא בא בשם ה'. הבעיה שכאשר אדם נמצא בתוך הסיפור הוא כל כך משוכנע בצדקת דרכו והוא כל הזמן נמצא בבחינת מוסיף והולך.

13 - הרמב"ן בפרשת קדושים כתב שאדם יכול להיות "נבל ברשות התורה". כלומר לעשות מה שבא לו וכביכול להסתדר גם עם ההלכה. השם משמואל מסביר איך מגיעים למצב הזה. אל המצוות אפשר לגשת בשתי גישות: 1. גישה שטחית חיצונית 2. גישה פנימית עמוקה. כאשר אדם ניגש אל קיום המצוות רק מבחוץ כדי לצאת ידי חובה, בקלות הוא עלול ליפול למצב של "נבל ברשות התורה" משום שלא באמת מעניין אותו כוונת התורה או רוח הדברים, כל מה שמעניין אותו זה רק לצאת ידי חובה. פעמים שבגישה הזו אדם חי חיים כפולים, יש את המסגרת הדתית ויש את החיים עצמם. השאיפה שלנו לנסות כמה שיותר לחבר בין הדברים על ידי שננסה להבין את עומק הדברים ואת רוח הדברים. אצל האדם יש כעין סתירה פנימית, מחד הוא רוצה למלא את רצונותיו ותשוקותיו, אך מאידך הוא מרגיש מחויב ברמה זו או אחרת לבורא. כל זמן שהרצון האישי חזק יותר מהרגשת המחויבות לבורא ההתחברות לרוח ההלכה תהיה קשה יותר והניסיונות לעקם את ההלכה ולהתאים אותה לרצונות הפרטיים יגברו. לעומת זאת ככל שהרגשת המחויבות לבורא תגבר על הרצון הפרטי ההתחברות לרוח ההלכה תתעצם ותתחזק ויתאפשר לקיים את מאמר חז"ל "בטל רצונך מפני רצונו".

27. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא מציעא דף סב עמוד ב
והי אחיך עמך חייך קודמין וכו' למלת עמך משמע שיהא הוא טפל לך ונראה לפי הדקדק דרבי עקיבא לאס היה הקיתון של מים של שניהם למודה רע"ק לכן פטורא לשניהם ימותו ואל יראה כו' ואפשר דהיינו טעמא כלאמרינן למאי חזית דלמא לייך כומק טפי מלמא לחכך וק"ל:

28. שמות פרק כג פסוק ה
כי תרצה זבוח יזבוח ריחן תזות בשיאו וזדללת בעזב לו עזב תעזב
עבמו: ס

29. משנה מסכת בבא מציעא פרק ב
עזוב תעזוב הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק
פטור שנאמר עמו

30. שיג ושיח חלק ב עמוד 283
רבי ישראל מרוז'ין שאל פעם אחד מתלמידיו כמה חלקים יש בשולחן ערוך. ענה התלמיד, ארבעה. "ומה אתה יודע על החלק החמישי? שאל האדמו"ר. "חלק חמישי?" תהה התלמיד. "כן, יש חלק חמישי. הוא אומר: עם כל אדם התנהג כמענטש" החלק החמישי בקוד ההלכתי הוא ההתנהגות שאינה יכולה להתנסח כחוק. מי שמקיים אותו עושה הישר והטוב.

סיכום

1 - המצווה הראשונה ברשימת המצוות המופיעות בפרשתנו היא מצוות עבד עברי - "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם". מציאות של עבד עברי מתאפשרת בשני מצבים: 1. גנב שאין לו יכולת להחזיר את הגניבה בית דין מוכרים אותו בגנותו. 2. מוכר עצמו מפני דוחק.

2-2 - מהמילים "כי טוב לו עמך" למדו חז"ל "עמך במאכל עמך במשתה - שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש. מכאן אמרו "כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו". מדברי הגמרא מתבאר שמהמילה "עמך" באה להשוות בין העבד לאדון. לימוד זה קשה מאד, שהרי מהמילה "עמך" בפסוק "וחי אחיך עמך" הנאמר בפרשת 'בהר', לומדים שחייך קודמים לחיי חברך ומשום כך פסק ר"ע גבי שניים שהיו מהלכים בדרך, וביד אחד קיתון של מים שלא מספיק לשניהם, לא יתחלקו שניהם במים אלא רק בעל המים ישתה למרות שיודע שחברו ימות. המהרש"א מבאר שמהמילה "עמך" למדים "שיהא טפל הוא לך". מהשוואת שני המקורות מקשה ב'מתוק האור' מדוע לגבי עבד עברי דורשים מהמילה "עמך" שהוא שוה לך ואלו בפסוק "וחי אחיך עמך" דורשים מן המילה "עמך" שהוא טפל לך?!

נבל שלא ברשות וברשות התורה ....

נתחיל במהלך שבסופו נקבל תשובה לשאלה ששאלנו.

8-9 - בפרשתנו מובא איסור "מכה אביו ואמו מות יומת" ואיסור "ומקלל אביו ואמו מות יומת". בין איסור המכה לאיסור המקלל יש איסור נוסף "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת". הראשונים תמהו מדוע איסור מכה ומקלל לא באים בזה אחר זה, הרי סוף סוף שניהם עוסקים ביחס לאב ולאם. הרמב"ן תירץ שהכתוב הסמיך את איסור מכה לאיסור גונב איש ומכרו משום שעונשם בחנק מה שאין כן מקלל שעונשו

פשרה = ועשית הישר והטוב

19-22 – כדי להבין את הדברים עלינו לקפוץ לספר דברים פרשת ואתחנן. התורה מצווה אותנו "שמור תשמרון את מצות ה' אלקיכם ... ועשית הישר והטוב בעיני ה'". הרב זקס מקשה, פסוק יז קורא לשמור את המצוות, העדות והחוקים. הללו, לכאורה כוללים את כל מה שיש לתורה לומר על התנהגות ומוסר. מדוע אפוא ממשיך פסוק יח וקורא לעשות את "הישר והטוב"? האם ישנם ישר וטוב שאינם כלולים במצוות? רש"י מתרץ שפסוק יז מדבר על שורת הדין ופסוק יח מחדש לנו שיש מדרגה גבוהה יותר של "ועשית הישר והטוב והיא ההליכה לפני משורת הדין. אם עד עכשיו חשבנו ש"לפנים משורת הדין" זו מעלה, הרי שעכשיו מתחדש לנו שזו מצווה. הרמב"ן מביא את פירוש רש"י ומסכים איתו שהפסוק בא לצוות על הליכה לפני משורת הדין, אך הסברו של הרמב"ן למושג "לפנים משורת הדין" שונה ממה שהבנו עד כה. הרמב"ן מבאר שעל האדם מוטלת החובה לעשות הטוב והישר בעיני הבורא וכיון שאי אפשר להזכיר בתורה את כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותיקוני הישוב, בא בציווי "ועשית הישר והטוב" להורות לאדם שבכל דבר עליו לחפש מהו הטוב והישר עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין. כדי להבין את כוונת הרמב"ן נביא את הסברו הנפלא של הרב זקס: חוקים הם כללים אוניברסליים, עקרונות החלים בכל המקומות ובכל הזמנים. אסור לרצוח, אסור לשדוד, אסור לגנוב, אסור לשקר. אבל יש בחיי המוסר מאפיינים חשובים שאינם אוניברסליים כלל. הם נוגעים לנסיבות מסוימות ולצורת תגובתנו כלפיהן. מהו להיות בעל טוב, או רעיה טובה, הורה טוב, מורה טוב, חבר טוב? מהו להיות מנהיג גדול, מונהג טוב, חבר צוות טוב? מתי נכון לשבח ומתי מתאים לומר "יכולת לעשות טוב יותר"? יש היבטים מוסריים שאי אפשר לצמצם לכדי כללי התנהגות, מפני שמה שחשוב בהם איננו רק מה שאנו עושים, אלא גם האופן שאנו עושים זאת: בענוה, למשל, בעדינות, ברגישות, בהתחשבות. מורה טוב יודע מה לומר לתלמיד חלש שבמאמץ רב הצליח יותר מן המצופה, ומה לומר לתלמיד מחונן המקבל את הציונים בטובים בכיתה אך עדיין אינו מממש את מלוא היכולת הגלומה בו. מעסיק טוב יודע מתי לשבח ומתי לאתגר. כולנו צרכים לדעת מתי להתעקש על הצדק ומתי לנהוג בסלחנות ...

מדברי הרמב"ן מתבאר חידוש גדול. ההליכה לפני משורת הדין, אינה דרישה רק מיחיד סגולה, אלא זו הוראה כללית לכל אדם לחפש מה הישר והטוב בעיני הבורא בכל מיני סיטואציות שאין לנו בהם כללים הלכתיים ברורים, סיטואציות שהתורה לא הזכירה אותם, לא משום שקצרה היריעה, אלא משום שאי אפשר לומר בצורה מוחלטת כיצד נכון וצריך להתנהג, יש פעמים שצריך להתנהג באופן אחד ופעמים נדרש להתנהג באופן שונה לחלוטין, "הישר וטוב" אינו מוחלט אלא משתנה מסיטואציה לסיטואציה, לפעמים הישר הוא להגיב בעדינות ופעמים הישר הוא להגיב בתקיפות, לפעמים הישר הוא לבוא לקראת ופעמים נדרש מהאדם לעמוד נחוש, לפעמים נדרש לומר מילה טובה ולפעמים נדרש לומר מילים שלא הכי נעים לשמוע וכן על זו הדרך. כאשר אנו בוחנים סיטואציה בראייה מאד מצומצמת התגובה תהיה זהה כמעט בכל הסיטואציות הדומות, אך כאשר אדם בוחן את סיטואציה בראייה כללית מתוך התחשבות בהרבה גורמים סביבתיים התגובה תשתנה מפעם לפעם. נביא דוגמא כדי להבין את הדברים טוב יותר.

מהות הפשרה

14-16 – פרשתנו פותחת בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". בעל הטורים אומר שהמילה "המשפטים" היא נוטריקון של - הדין מצווה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט". דברי בעל הטורים הם מחלוקת בסנהדרין, לדעת רבי יוסי הגלילי אסור לעשות פשרה וכל העושה פשרה הרי זה חוטא, אלא יקוב הדין את ההר, אולם ר' יהושע בן קרחה סובר שמצווה לעשות פשרה וכמוהו סובר בעל הטורים וכן פסק הרמב"ם כדעת רבי יהושע בן קרחה ומצווה על הדיינים להציע לנידונים לעשות פשרה וכל בית דין שעושה פשרה הרי זה משובח. ראיית ר' יהושע בן קרחה לכך שהפשרה היא הדרך הרצויה היא מהנאמר "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם", והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו שלום? הרי אומר זה ביצוע, כלומר פשרה. נעצור רגע ונשאל, לכאורה כשאנו עושים פשרה אנו מתרחקים מהרצון האלוקי. הרי סוף סוף יש שו"ע, יש הלכות ברורות והפשרה לכאורה מנתקת אותנו מההלכה היבשה ויצרת מציאות חדשה שיתכן שלא מסתדרת לגמרי עם פסק השו"ע, אם כן במה זה שונה מאדם שמנסה לסדר את ההלכה לפי רצונותיו הפרטיים. כדי להבין יותר טוב את הקושי נביא דוגמא. שני אנשים מגיעים לדין, כל אחד בטוח שהצדק עמו, בא הדיין ושואל אותם: "אתם רוצים לעשות פשרה?" שני הצדדים מבקשים לחשוב על זה. אחד אומר לעצמו: "יתכן שאם נלך על פי דיני התורה היבשים אפסיד בדין, אעשה פשרה וכך לפחות ארוויח חלק מהסכום". השני אומר: "אני כל כך בטוח בצדקת דרכי ואין לי כל ספק שאזכה בדין, אבל סוף סוף אנו שכנים ואיני רוצה שיהיה מתח תמידי בינינו, עדיף שנעשה פשרה ולא נלך על פי דיני התורה היבשים". לכאורה גם האיש הראשון וגם האיש השני בוחרים ללכת בדרך שאינה על פי דיני התורה, אם כן מדוע הפשרה היא הדרך הרצויה, הרי למדנו שעל האדם להתחבר לרצון האלוקי ולא להכניס את שיקוליו הפרטיים?

השאלה מתעצמת עוד יותר כשאנו מתבוננים בגמרא בבא מציעא בדברי ר' יוחנן – "לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין". האם בגלל שישראל העמידו דיניהם על דין תורה חרבה ירושלים???? הלוואי עלינו שעם ישראל היום היה הולך על פי דיני התורה, מה הביקורת הגדולה על עם ישראל? ההסבר המקובל הוא הסברו של המהר"ל. אין כאן ביקורת על עם ישראל, אלא יש כאן הסבר איך יתכן שבא החורבן. לדור החורבן היו כמה וכמה חטאים שיתכן ובגינם היה ראוי להביא חורבן, אלא שהקב"ה יכול היה ללכת איתם לפני משורת הדין ולהמיר את עונש החורבן בעונשים אחרים, אם כן למה לא עשה זאת? על כך עונה הגמרא "שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא הלכו לפני משורת הדין" וכיון שהם לא הלכו לפני משורת הדין גם הקב"ה הלך איתם על פי הדין והחורבן יצא אל הפועל. הסברו של המהר"ל מבאר לנו שאומנם ההליכה על פי דין תורה לא היתה החטא, אלא רק הנהגה שכביכול אפשרה לקב"ה להתנהג עם ישראל על פי דין תורה ללא פשרות, אך היא גופא קשיא, מה כל כך גרוע ללכת על פי הדין ומה המעלה בללכת לפני משורת הדין שלכאורה מרחיק אותנו מהאמת האלוקית הצרופה.

משפטי ה', במשפטי העולם כששופטים גנב בעד מעשה גנבתו לא מסתכלים בשום חשבונות צדדים, ולכאורה תדמה שזה אצלם מצד עומק המשפט, מצד גודל שנאת העול, אבל כשתתבונן תדע כי אלה אמנם הם משפטי בשר ודם, כי לא תמים פעלו... אבל לא כן משפטי ה', כי תואמים הם, המשפט והצדקה יחדיו יהלכון.

במילים אחרות ה"צדקו יחדיו" מרומם את המשפט והדין להתבוננות רחבה הרבה יותר וכשם שכך הדברים אצל הבורא כן הקב"ה רוצה ודורש מאיתנו במצוות "ועשית הישר והטוב". נחזור ונדגיש לדעת הרמב"ן לא מדובר כאן במעלה אלא בדרישה, הדרישה מאתנו היא לא לראות את ההלכה בצורה נקודית ומצומצמת, אלא להרחיב את הראייה ומתוך הראייה הרחבה נפסוק את ההלכה ופעמים רבות נמצא את עצמנו שאנו הולכים לפני משורת הדין.

מצוות עבד עברי - דוגמא ללפנים משורת הדין

25 – נחזור למצוות עבד עברי ונראה איך משפטי ה' שונים בתכלית ממשפטי בשר ודם. בעל ה'יחי ראובן מסביר את הדברים בצורה נפלאה. אומות העולם כשתופסים גנב שמים אותו בבית הסוהר. הנגב צועק: 'אוי היכן הגנבה שלי? הלא תפסתם את הגנב, שישלם את מה שגנב ממני!' והשלטונות עונים: "אדוני, מצטערים, אבל אין לו ממה לשלם. ביטוח יש לך? לא? – צר לנו, אך לא נוכל לעזור לך. אבל אל תדאג הגנב יבוא על עונשו, הוא ישב בבית הסוהר!". "מה לי ולבית הסוהר? אני צריך את הרכוש שנגזל ממני!". "אם אין לך ביטוח - לנו אין אפשרות לעזור לך". והוא יושב בבית הסוהר מה הוא עושה שם? ראשית חכמה אין שם, גם לא חובת הלבבות ושערי תשובה. יושבים שם חבורה שלמה של גנבים ופושעים מסוגים שונים ולומדים זה מזה - מבית הסוהר הוא יצא מלומד, עם תואר של גנב. בינתיים, אשתו ובניו של הגנב עומדים וצועקים: "לקחו לנו את המפרנס! החזירו לנו אותו". אומרים להם: "לכו ללשכה הסוציאלית".... ומה אומרת על כך התורה הקדושה? כשתופסים גנב דבר ראשון הנגב צריך לקבל בחזרה את הגנבה. ואם אין לו? נדאג שיהיה לו! איך יהיה לו? ימכרו אותו לעבד ואת התמורה יתנו לנגב. כך מקבל הנגב את המגיע לו. כאן נשאל השאלה – מי יקנה גנב? מי צריך גנב בבית? שה' ישמור. הלא הקונה יצטרך שלושה עבדים רק כדי לשמור עליו, שלא ירוקן לו את הבית.... אומר ר' ישראל סלנטר, שלבית הדין היו משפחות מיוחדות שהן היו ממחיות בחינוך וידעו את המלאכה. למשפחות הללו מכרו את העבד. לא סתם עבד רק בשביל לעבוד. הקונים היו גוועלדיגע מחנכים וגעוואלדיגע מומחים להוציא את הגנב משפלותו. בביתם הוא נהיה "אויס גנב". הראו לו מהו אדם, מהו צלם אלוקים. למדוהו כי בנים אתם לה' אלוקיכם". כשהעבד רואה שמתייחסים אליו כל כך יפה, שמוציאים אותו מהשפלות – גנב הוא כבר לא יהיה יותר.

ההבדל המהותי בין משפטי ה' לבין משפט בשר ודם הוא שמשפט בשר ודם כלל לא רואה את הדברים בצורה כוללת ובמקרה של גנב שאין לו כסף להחזיר את הגניבה, המפסידים הם גם הגנב וגם הנגב, הנגב לא מקבל את כספו שנגנב והגנב לא מתחנך להפסיק להיות גנב. לעומת משפטי ה' בהם הנגב מקבל את גנבתו והגנב מתחנך להיות ישר וטוב. פעמים רבות ניתן להסתכל על משפטי התורה ולחשוב שמשפטי התורה לא מסתדרים עם השכל הישר.

הבעיה היא שכשהשכל שלנו עקום אז הישר נראה עקום והעקום נראה ישר!! משפטי ה' ישרים!! אלא כיון שאנו לא רגילים לחשוב ולהתבונן במבט כללי פעמים שהמשפטים נראים לנו עקומים.

כשמורה כותב ציונים בתעודה הוא יכול למדוד את הרמה של התלמיד רק על פי הציונים במבחן ולכן הגאון של הכיתה קיבל מאה והחלש קיבל ארבעים, אך כאשר המורה מרחיב את ההסתכלות שלו הוא מכניס לשכלול עוד הרבה קטגוריות מלבד הציון במבחן, כמו השקעה, מאמץ וכדו' והציון יקבע בהתאם. מהי הדרך הנכונה יותר? ודאי שהדרך השנייה. נמצא על פי דברים אלו שהפשרה והלפנים משורת הדין לא רק שאינם ויתור אלא הם עומק הדין. כמובן שיש פשרה שנעשית מתוך רצון להתרחק מהאמת כמו התוכחה של אליהו לבני דורו "עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים", פשרה מסוג זה אין לה מקום, הפשרה עליה אנו מדברים היא פשרה הבאה לרדת לעומקם של דברים ולהתחבר לישרות האלוקית הפנימית. נאמר בזהירות גדולה שפעמים דברים אלו נכונים גם ביחס למצוות שבין אדם למקום, לדוגמא בעל תשובה שמבקש הדרכה כיצד לחזור בתשובה אם נלך על פי המחויבות שלו מבלי להתחשב במכלול, נאמר לו תשמור כל מה שאתה יכול, אבל אם נתחשב במכלול (רמת הידע, ההתנתקות מההרגלים, המקום בו התחנך וכו') נאמר לו בו נתחיל לאט לאט. דוגמא נוספת, אשה שאינה מקיימת אורח חיים דתי אך רוצה לשמור על טהרת המשפחה, אפשרות אחת לקחת אותה לקצה ולחייב אותה ב16 בדיקות פנימיות, אפשרות שנייה לחפש כמה שיותר קולות ולהתקדם לאט לאט. כיצד נכון לנהוג? כל מי שמתעסק בקירוב יבחר בדרך של הלאט לאט. כיצד יתכן? אלא זה עומק הפשרה, לא משום שאנו מוותרים, אלא משום שאנו מתבוננים בצורה כוללת יותר ומבינים שרק בדרך הזו נוכל להביא את האדם למקום טוב יותר. ה'לב אליהו' אומר מפורש שהמושג "לפנים משורת הדין" שייך גם במצוות שבין אדם למקום. הוא אומנם אומר את הדברים בהקשר אחר ואולי הפוך, שעל האדם להחמיר עם עצמו מעבר למה שההלכה דורשת, אך אנו אומרים בזהירות שגם במצוות שבין אדם למקום יש מקום לפשרה, לא כדי לברוח מההלכה אלא כדי להביא אותנו לדבקות בהלכה. לצערנו ניתן למצוא בציבור פשרנות שכלל לא באה מהמקום הנכון אלא מהמקום שההלכה היא דבר מעיק. כשהדברים באים מהמקום הזה זה יוצר ציבור חולה, ציבור פשרן, ציבור שמתרחק מהרצון האלוקי, אך כשהפשרה באה ממקום אמיתי יש לבחון היטב שהדברים אכן באים ממקום טהור ובזהירות לבדוק כיצד נכון ואיך נכון להציע את הפשרה. איני רוצה שתצא תקלה מהשיעור ולכן נחזור ונדגיש שנדרשת זהירות גדולה וגם אין לקבל החלטות לבד, יש להתייעץ ולבחון את הדברים היטב לפני כל החלטה, אך צריך לדעת שיש לכך מקום כדוגמת הבעל תשובה שאין תובעים ממנו בבת אחת לשמור הכל.

23-24 – נאמר בזהירות שיתכן ויש מצוות שהלפנים משורת הדין מובנה בתוך המצווה – "כי יגנוב איש שור או שה וטבח או מכרו חמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה". מדוע בגונב שה וטבח או מכרו מתחייב ארבע ובגונב שור וטבח או מכרו מתחייב חמש? ידועים דברי רבן יוחנן בן זכאי שחס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו, משלם חמישה. שה, שהגנב נושאו על כתפו משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו. ר' יוחם אומר שממצווה זו אנו למדים עד כמה "משפטי ה' אמת" בגלל שהם "צדקו יחדיו". משפט הנהו אמת בתכלית, בלי כל ויתור קל, כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חיי וועפ"כ "צדקו יחדיו" - משפט וצדקה יחדיו הם, זהו יסוד משפטי ה', שחדורים המה כל כך בצדקה, עד שגם חשבון קל כזה של שה שנושאו על כתפו, אינו נאבד מלבוא בדיון המשפט. לא כמשפטי העולם

המהרש"א מחדש שאם היה הקיתון של שניהם מודה ר"ע לבן פטורא ששניהם ימותו ואל יראה אחד במיתת חברו (נראה לי פשוט שבמקרה שהקיתון של שניהם אם אחד מוותר לחברו ואומר עדיף שלפחות אחד יישאר בחיים ודאי שיש בכך מעלה גדולה, מה שהמהרש"א בא לחדש שבמקרה שהקיתון של שניהם, אין אחד יכול לקחת את המים לעצמו) מכאן אנו למדים שהמקרה שהובא בגמרא הוא שאחד החברים לקח קיתון של מים לטיול או למסע והחבר השני בנה על המים של חברו ולא הביא קיתון של מים לעצמו. כאן בדיוק נכנסת ההקדמה של ר' שמעון. כשאדם מבין שהוא פרט קטן מכלל גדול והאחריות שלו לתחזק את הפרטיות שלו מתוך שייכות לכלל, חל עליו איסור לתת את המים לחבר שהרי כיצד אתה מפקיר את האחריות שלך לטובת החבר הלא אחראי? רק אדם פרטי שלא מחובר לכלל יכול להחליט החלטה כזו להמית עצמו לטובת חיו של החבר הלא אחראי, גם אם כלפי חוץ הפעולה הזו מאד מרגשת ומעוררת התפעלות, בהתבוננות עמוקה יותר יש כאן בעיה גדולה. (כמובן שיש מקרים של מסירות נפש שיחיד מוסר עצמו לטובת הרבים וכן מפקד או חייל שרואה שחלק מהשליחות שלו היא לגונן על חייליו או חבריו וכדו' שבהם מצווה למסור את הנפש, אנו מדברים על מציאות שיש אדם חסר אחריות במקרה הזה אין מצווה למסור את נפשנו למענו). דוגמא לכך שהתורה וחכמים לא מצפים ואולי אפילו דורשים מאתנו לא לעזור לאדם שלא רוצה לעזור לעצמו מוצאים אנו במצוות פריקה וטעינה מהחמור של השונא - "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו". מהמילה "עמו" למדו במשנה שאין השונא יכול לשבת בצד ולומר לחברו לשעבר "הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק". החובה לעזור לשונא היא רק כשהשונא עוזר לעצמו. כשאדם לא עוזר לעצמו אין עניין וגם לא יועיל לעזור לו. זה ממש המקרה של שניים שיצאו לדרך ואחד סמך על השני ולא הביא קיתון של מים. אין לנו עניין לעזור לאדם חסר אחריות שלא עוזר לעצמו בטח כאשר מדובר במקרה של חיים ומות.

30 – לסיום השיעור נביא את הסיפור הידוע על ר' ישראל מרוז'ין מעובד בלשוננו של הרב זקס. רבי ישראל מרוז'ין שאל פעם אחד מתלמידיו כמה חלקים יש בשולחן ערוך. ענה התלמיד, ארבעה. "ומה אתה יודע על החלק החמישי? שאל האדמו"ר. "חלק חמישי?" תהה התלמיד. "כן, יש חלק חמישי. הוא אומר: עם כל אדם התנהג כמענטש" החלק החמישי בקוד ההלכתי הוא ההתנהגות שאינה יכולה להתנסח כחוק. מי שמקיים אותו עושה הישר והטוב...

חברים יקרים!!

בפני האדם עומדות שתי אפשרויות של דרך חיים: 1. להתאים את ההלכה לרצונותיו הפרטיים. 2. לבנות את הרצון בהתאם לרצון האלוהי.

כאשר אדם בוחר בדרך הראשונה פעמים רבות האדם ימצא את עצמו רותם את הקב"ה לרצונותיו השליליים לעומת הדרך השנייה בא אדם יבטל את רצונותיו כדי ששום הוראה הלכתית לא תפגע.

הציווי לעשות פשרה אין משמעותו לוותר על ההלכה, אלא להפך, להרחיב את ההתבוננות ולהבין שעומק ההלכה מורכב מראייה רחבה ולא ראייה שטחית. מצוות עבד עברי היא דוגמא אחת למצווה שבאה לרומם את כל הצדדים. ככל שנרבה להעמיק וככל שנרחיב את נקודת המבט שלנו נהיה אנשים טובים וישרים יותר ובסיטואציות רבות נבחר להתנהג בלפנים משורת הדין. שבת שלום ומבורך!!

אולי ניתן לומר שלאחר שהתורה פתחה באלה המשפטים וכפי שהסביר בעל הטורים שבמילה משפטים רמוזה המצווה לעשות פשרה וללכת לפני משורת הדין, באה התורה ונותנת לנו דוגמא למצווה שבמהותה היא הליכה לפני משורת הדין. אדם גנב ומקבל יחס כל כך לבבי וחם - "כל הקונה עבד כקונה אדון לעצמו". התורה מלמדת אותנו שללכת ראש בראש עם הגנב זה לא ילך, בדרך כזו לא נצליח להחזיר את הגנב בתשובה. התורה מגלה לנו שמשפטי ה' לא באים רק למצות את הדין עם הפושע, אלא משפטי ה' באים לחנך ולעצב זו הליכה לפני משורת הדין!!

המרוויח הגדול ביחס לגנב אינו הגנב אלא האדון. כאשר אדון מכניס לביתו גנב וכשיש לו כרית אחת הוא נותן אותה לגנב, הנפש של האדון מתחנכת להתבונן בהסתכלות רחבה ומתוך כך לנהוג בלפנים משורת הדין. נמצא שעל אף שמהמילה "עמך" לומדים שהאדון צריך לתת לעבד, וכביכול האדון טפל לעבד, בהתבוננות עמוקה יותר המקבל האמיתי הוא האדון ולא העבד. נמצא שבשני המקומות גם "טוב לו עמך" הנאמר בעבד עברי, וגם "וחי אחיך עמך", המילה "עמך" באה ללמד על הרווח של האדון ועל הרווח של בעל המים.

26-29 - לכאורה ניתן להקשות מדוע ר"ע אומר "חייך קודמים לחיי חברך", וכי אין מעלה שאדם ייתן את המים שלו לחבר כדי שהחבר יחיה והוא ימות, הרי לכאורה אין לך חסיד גדול מזה? כדי לענות על שאלה זו, עלינו לעיין בהקדמת ר' שמעון שקופ לספרו 'שערי יושר'. ר' שמעון אומר שבהסתכלות שטחית נראה שרגשי אהבת עצמו ורגשי אהבת הזולת הם כצרות זו לזו אך ככל שנעמיק נגלה שכללות הבריאה הוא האדם הגדול והאדם הפרטי הוא אבר קטן בגוף הגדול הזה. כל אדם מחויב לדאוג שהחלק שלו יהיה תקין, לא משום שהוא דואג לעצמו אלא משום שהוא דואג לכלל. אם כל פרט ידאג לשאר האברים מבלי לדאוג קודם כל לעצמו, כל הגוף הגדול יתנוון. אין כאן המלצה טובה, אלא יש כאן אחריות וחובה כלפי הכלל. זה מה שאמר הלל "אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני", כלומר שראוי

לכל אדם להתאמץ לדאוג תמיד בעד עצמו, אבל עם זה יתאמץ להבין שאני לעצמי מה אני, שאם יצמצם את ה"אני" שלו בחוג צר כפי מראית עין, אז "אני" זה מה הוא, הבל הוא וכאין נחשב. נתאר לעצמנו אדם שעובד במערכת גדולה, הוא עובר בכל המחלוקת להושיט עזרה ויש רק מחלקה אחת בה הוא אינו מבקר, המחלקה שלו, היתכן כדבר הזה? ודאי שלא!! האדם הזה יפטר במוקדם או במאוחר. המחויבות הראשונה שלו היא למחלקה שלו, רק אם הוא סיים לעשות כל מה שצריך במחלקה שלו ונשאר לו זמן וכוח הוא יכול להגדיל ראש וללכת לראות אם צריך עזרה גם במחלקות אחרות. גם ההתעסקות רק במחלקה שלו מבלי ללכת לעזור במחלקות אחרות מספיקה אם זה בא מתוך תפיסה שהמחלקה שלו היא חלק ממערכת גדולה. לפעמים עדיף שאדם ישלל וייעל את המחלקה שלו עוד ועוד ולא יגדיל ראש ויילך לעזור במחלקות אחרות. לעומת זאת, אדם שנמצא במערכת גדולה והוא משדר כל הזמן חוסר אכפתיות מהמערכת הגדולה וכל מה שמעניין אותו זה מתי הוא מסיים את יום העבודה וכמה משכורת תכנס לו בסוף החודש, גם עובד כזה מהר מאד ימצא את עצמו בלי עבודה. העובד הראוי הוא אותו אחד שנותן את הנשמה במחלקה שלו מתוך הבנה שהמערכת מורכבת מהרבה מחלוקות ועל כל אחד לדאוג למחלקה שלו לא משום שהוא אנוכי אלא משום שכך המערכת כולה מרוויחה ומתקדמת. אחרי כל ההקדמה הזו נוכל לענות על השאלה מדוע אין מעלה לתת את המים לחבר.

